

A EXISTAT UN REGULAMENT DE FUNCȚIONARE A PRIMEI INSTITUȚII MUZEALE DIN BUCUREȘTI ?

Maria Ioniță

La 3 noiembrie 1994 s-au împlinit 160 de ani de la întemeierea primei instituții muzeale din București, Muzeul Național de istorie naturală și antichități. Ctitorită din nevoia și cu scopul de a contribui la desăvârșirea procesului de formare a conștiinței naționale, noua instituție de cultură avea menirea de a salva, conserva și transmite viitorimii vestigiile istoriei naționale sau exemplarele specifice florei și faunei de pe aceste meleaguri. Astfel, prețioasele mărturii ale istoriei naturale și ale istoriei societății omenești la români, nu mai rămăneau în colecții particulare mai mult sau mai puțin cunoscute, ci puteau fi văzute și apreciate de publicul larg.

Dar o instituție care urmărea asemenea înalte scopuri, era necesar să funcționeze după anumite reguli și să beneficieze de sprijinul, munca și conducerea unor persoane înimoase și competente, care să se ocupe, în primul rând, de constituirea unui bogat și prețios patrimoniu, de expunerea lui corectă și accesibilă diverselor categorii de public, de evidența și conservarea sa, de administrarea și bunul mers al muzeului. Se impunea, cu alte cuvinte, existența unui regulament de funcționare a acestuia.

Cel căruia prima instituție muzeală din Țara Românească îi datorea întemeierea sa, Marele Vornic Mihalache Ghica, propunând domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica înființarea în București a unui muzeu "împodobit cu mai multe și deosebite colecții sistematice"¹, s-a gândit și la unele aspecte organizatorice.

În a sa "prescurtare de proiect asupra unei așezări de muzeu"² înaintată domnitorului în toamna anului 1834, Marele Vornic, pe lângă precizarea scopului noii instituții ca fiind de "a strânge feluri de colecții spre luminarea istoriei naturale a acestei țări, cum și de a strânge acolo câte antichități să mai găsească risipite printr-acest Prințipat care ar putea da oareșicare lumtună asupra istoriei nației noastre"³, face și prețioase propuneri privind localul care să adăpostească muzeul, precum și modul de organizare și funcționare a acestuia. Cât de bine gândite și necesare erau propunerile făcute de Mihail Ghica, ne-o dovedește chiar faptul că, Eforia Scoalelor, care primește însărcinarea de a pune în aplicare proiectul de înființare a muzeului, le urmează întocmai.

În primul rând, Marele Vornic se gândește la localul în care urma să funcționeze muzeul și găsește că cel mai potrivit atunci, având în vedere importanța sa ca adevărat centru cultural al Bucureștilor, se dovedea a fi Colegiul Național Sf. Sava și anume "odăile de jos de lângă porțița Mănăstirii Sfântului Sava"⁴. Ele erau nu numai așezate la îndemâna publicului, atrăgându-i atenția, dar erau și boltite, deci, "păzite de primejdia focului".

Creșterea rapidă a patrimoniului muzeului început modest prin donația aceluiași Mihail Ghica, va face noîncăpătoare "odăile" menționate. La numai doi ani de la deschiderea sa, se punea problema extinderii instituției prin construirea unei săli mari "deasupra zidirei Muzeului"⁵. În acest scop, Eforia Scoalelor hotărăște, în 1836, "să se înceapă a să găsi tot materialul trebuincios, precum cheresteaua, cărămida și varul ..., ca până la sfârșitul anului acestuia gătindu-să tot materialul să se înceapă clădirea în vara anului 837"⁶. Lucrarea era încredințată arhitectului Iosif Velț care trebuia să supravegheze procurarea și aducerea materialului. Tergiversarea transportării acestuia și în general a întregii acțiuni, fac ca abia în octombrie 1849 ea să aibă loc, dar rezumându-se doar la repararea acoperișului din olane, construirea a trei sobe noi "muscălești", refacerea a patru ferestre, mărinind suprafața pătrunderii luminii naturale în muzeu și înnoirea lemnăriei, uzată în cea mai mare parte⁷, îmbunătățiri cerute de starea clădirii devenită între timp destul de șubredă. Problema găsirii unui local adecvat adăpostirii colecțiilor tot mai numeroase ale Muzeului Național rămâne deschisă, fiind rezolvată abia prin mutarea, temporară, a lor în casele Hiotu în 1859⁸.

În proiectul său din 1834 Mihail Ghica, referindu-se la personalul pe care trebuia să-l aibă muzeul, considera că el urma a fi constituit dintr-un "prefect (epistat)", numit ulterior, după modelul instituțiilor cu același profil din alte capitale europene, conservator, ajutat de un "custod sau paznic". În timp ce primului i se încredința patrimoniul muzeului pe care urma să-l clasifice și așeze "sistematiceste", fiind răspunzător totodată "de a nu să înstrăina sau a să pierde ceva"⁹, custodele "va ținea cheile muzeului, va fi de față când școlarii sau alții vor vizita acest institut". Conservatorul muzeului mai era dator să țină evidența exponatelor "în condici și uruite și pecetluite, cataloguri de câte obiecte să vor așăza întru acest muzeu" și să trimită "înscrisuri de mulțumire" donatorilor, procedeul constituind un mijloc de stimulare a tuturor celor ce posedau obiecte de interes pentru instituția nou creată. O condică era ținută la muzeu, iar o a doua, identică, era trimisă, la sfârșitul fiecărui an, Eforiei Scoalelor Naționale. Marele Vornic considera că, nimeni, în afară de conservator, care cunoaște importanța și starea de conservare a tuturor obiectelor, nu le putea mânui și nu putea hotări, scoaterea unor exponate din muzeu, de acest lucru trebuind să aibă cunoștință și Eforia.

Pe parcurs, atribuțiile conservatorului și ale custodelui se vor modifica, celor inițiale adăugându-li-se altele, ajungând ca, prin Regulamentul

adoptat în 1864¹⁰, la desprinderea Muzeului Național de Antichități, ele să fie foarte bine precizate. Conservatorul nu mai este în același timp și directorul muzeului, direcția instituției fiind încredințată unui Comitet arheologic. Conservatorul era dator să răspundă nu numai de securitatea obiectelor, dar și a mobilierului și celorlalte efecte cu care era dotat muzeul, oprindu-i-se o garanție de cel puțin 10.000 galbeni și, în același timp, era șeful cancelariei Comitetului arheologic căruia îi redacta lucrările.

Același regulament, prevedea ca doi custozii să-l ajute pe conservator la redactarea și copierea actelor respectivului Comitet și să întreprindă sub îndrumarea lui "cuvintele despulberări" - curățenia sălilor de muzeu și a obiectelor. Custozii erau însăreinați și cu supravegherea sălilor de muzeu și ținerea arhivei instituției. Lor li se adăugau, în funcție de necesități, mai mulți servitori, care participau la efectuarea curățeniei în muzeu, dar îndeplineau și funcția de curieri - purtători ai "corespondenței Comitetului arheologic".

Inițial Eforia Scoalelor Naționale s-a gândit să încredințeze funcția de conservator al primei instituții muzeale din București lui Petrache Poenaru, care, însă, din cauza multiplelor sale sarcini - este suficient să amintim pe cele de Director al Eforiei și de profesor la Colegiul Național Sf. Sava -, nu poate primi. În această situație, domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica "chibzulește a se orândui îngrijitor (conservator) asupra pomenitului muzeu dumnealui Dohtorul în meditină Zukăr"¹¹, a cărui numire Eforia Scoalelor o anunță la 30 decembrie 1834¹². Nu avem însă date suficiente pentru a afirma dacă, și cât timp a îndeplinit dr. Zucker¹³ funcția de conservator al Muzeului Național.

Primul conservator al acestei instituții, având o activitate bine-cunoscută, numit în funcție în iulie 1837¹⁴ este Carol (Scarlat) Valenștein. Profesor de desen linear aerian și perspectivă la Colegiul Sf. Sava încă din 1832¹⁵, autor al primului tratat de arhitectură și desen¹⁶ în limba română tipărit în 1836 la București și a primei lucrări de ornitologie¹⁷ scrisă în limba română, pictor de talent inspirându-se din istoria națională, gazetar pasionat, Valenștein s-a dovedit a fi o personalitate complexă, contribuind prin activitatea sa la creșterea patrimoniului și bunul meis al Muzeului Național de Istorie Naturală și Antichități.

În ce privește funcția de "custod sau paznic" asemănătoare prin atribuții celei a supraveghetorilor de muzeu de astăzi, ea a fost ocupată la început de Costache Teodoru ce o îndeplinea și pe cea de epistat al Colegiului Sf. Sava, el figurând în 1842 și ca ajutor de conservator¹⁸. Începând din 1846, în urma raportului adresat de Carol Valenștein domnitorului Gheorghe Bibescu, preleuit de sporirea deosebită a patrimoniului de științele naturii, în funcția de ajutor de conservator este numit Nicolae Zaki, fost vânător la Cabinetul de Istorie naturală din Pesta. El urma să primească lunar suma de 100 de lei, în timp ce salariul conservatorului era de 500 lei pe lună¹⁹.

În finalul proiectului său, Marele Vornic Mihail Ghica propunea ca muzeul să fie "deschis de două ori și în zilele hotărâte ale săptămânii"²⁰, respectiv joia și duminica, fără a preciza și orele de funcționare. Abia mai târziu, în regulamentul din 1861, se va stabili ca perioadă de vizitare 1 aprilie - 1 octombrie și ca ore de acces ale publicului 12⁰⁰ - 15⁰⁰, zilele hotărâte rămânând tot joia și duminica²¹. Persoanele care doreau să viziteze muzeul în alte zile decât cele stabilite, trebuiau să obțină avizul direcției. Mai mult, regulamentul din 1864, care stabilea ca zile în care muzeul să fie deschis pentru public joia, duminica și sărbătorile mari și ca ore de vizitare 10⁰⁰ - 15⁰⁰, prevedea ea străinii și călătorii să poată vizita muzeul și în alte zile ale săptămânii, prezentând pașaportul²².

Deși reglementările propuse de Mihalache Ghica în proiectul său, pe baza căruia domnitorul Țării Românești emite la 3 noiembrie 1834 porunca (decretul) de înființare a Muzeului Național, nu au purtat titlatura consacrată de regulament, ele se pot constitui, cu siguranță, în prevederi ale unui posibil asemenea act administrativ de organizare și funcționare a primei instituții muzeale din București. Preluate, completate și îmbunătățite, ele au constituit puncte de plecare către ceea ce numim noi astăzi, regulament de funcționare sau regulament de ordine interioară, în muzeele actuale.

NOTE

1. Biblioteca Academiei Române, mss.rom. 323, f. 184 r.
2. Ibidem.
3. Ibidem.
4. Ibidem.
5. Arhivele Statului București, Fond Ministerul Instrucțiunii, dos. 7770/1836, f. 2.
6. Ibidem.
7. Idem, dos. 2605/1849, f. 10.
8. Idem, dos. 4026/1854, f. 198.
9. Biblioteca Academiei Române, mss.rom. 323, f. 184 r.
10. Arh.St.Buc., Fond M.C.I.P., dos. 526/1864, f. 595 - 596; 598 - 600.
11. Dr. Pompeiu Gh. Samarian, Note despre începuturile Muzeului Național de antichități din București, în *Cronica numismatică și arheologică*, nr. 181/1944, p. 285.
12. Ibidem.
13. Dr. Zucker a participat alături de banul Mihalache Ghica la întemeierea primei școli de agricultură din Țara Românească ce a funcționat, din inițiativa domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, începând cu 1835, pe moșia Pantelimon. În același an, se deschide la București, sub condu-

- cerea dr. Zucker, un curs practic pentru pregătirea de meseriași români (lăcătuși, fierari, strungari, tâmplari).
14. Dr. P. Gh. Samarian, op.cit., p. 288.
  15. Șerban Boicescu, Ioan Duployen, Carol Valenștein - un pionier al muzeologiei și culturii românești, în Revista muzeelor, an. VIII (1971), nr. 5, p. 396.
  16. Elemente de desen și arhitectură, București, 1836, cf. Șerban Boicescu, Ioan Duployen, op.cit., p. 398.
  17. Elemente de ornitologie după proprii observații locale chiar în Țara Românească, cf. Ibidem.
  18. Pius Wallenstein, Biografia și activitatea lui Carol Walenștein de Vella, pictor, profesor, conservator și inițiatorul fondării Muzeului Național, Galeriei de tablouri și Muzeului de științele naturale din București. Cu o pagină din istoria acestui Muzeu, Ploiești, 1908, p. 22.
  19. Ioana Cristache, Panait, Panait I. Panait, Începuturile muzeografiei la București, în Revista muzeelor, anul III (1966), nr. 1, p. 41.
  20. Biblioteca Academiei Române, mss.rom. 323, f. 184 r.
  21. Arh.St.Buc., fond M.C.I.P., dos. 592/1863, f. 337 - 338v; 344 - 344v.
  22. Idem, dos. 526/1864, f. 595 - 596; 598 - 600.

IL Y A UN RÉGLEMENT DE FONCTIONNEMENT DU PREMIER MUSÉE DE BUCAREST ?

- Résumé -

L'ouvrage a été écrit à l'occasion de l'anniversaire, le 3 novembre 1994, de 160 ans depuis la fondation du premier musée de Bucarest, le Musée National d'Histoire Naturelle et des Antiquités.

L'auteur fait l'analyse détaillée de l'acte constitutive de ce musée, que le Grand Vornic Michel Ghica a adressé au prince régnant de Valachie, Alexandre Démetre Ghica.

Elle remarque que chaque proposition de Michel Ghica est un possible point d'un futur règlement de fonctionnement du musée projeté.